

İŞİD TERÖRÜ HABERLERİ VE OKUYUCU DEĞERLENDİRMELERİ

Arş. Gör. Ozan YILDIRIM*
Prof. Dr. Erkan YÜKSEL**

ÖZET

Bu çalışmada son yıllarda dünyada en çok yankı uyandıran Fransa, Belçika ve Türkiye’de İŞİD tarafından gerçekleştirilmiş olan terör eylemlerinin Türkiye’deki gazetelerde nasıl sunulduğu ve bu sunumun okuyucular tarafından nasıl değerlendirildiği sorularına toplumsal sorumluluk yaklaşımı çerçevesinde, karma araştırma paradigması anlayışıyla yanıt aranmaktadır. Bu çerçevede söz konusu olayların yaşandığı tarihte Türkiye’nin en çok satan beş gazetesinin (Hürriyet, Posta, Sabah, Sözcü, Zaman) ilk sayfalarındaki olayların ilk günkü sunumları içerik analizi ile ortaya konulmakta bu sunumun büyük çoğunluğu eğitilmiş olan gönüllü 351 anket katılımcısı tarafından nasıl değerlendirildiği surveymonkey üzerinden gerçekleştirilen anket uygulamasıyla analiz edilmekte ve terör haberlerinin nasıl sunulması gerektiğine ilişkin literatür bilgisinden hareketle çalışma bulguları yorumlanmaktadır. İçerik analizi bulgularına göre haber kaynaklarının büyük ölçüde ülke liderleri olduğu, haber temalarında ölü ve yaralı sayılarına, olay yerine ve oluş şekline ilişkin anlatımlara öncelik verildiği, fotoğraflarda da haber kaynaklarının, ölü, yaralı ve mağdurların öne çıktığı anlaşılmaktadır. Okuyucu değerlendirmelerine bakıldığında ise haberlerin sunumunda görülen en büyük sıkıntılar; duygusal yönün ön plana çıkarılması, üzüntü, endişe, korku ve panik unsurları taşıdığı belirtilmesi, sassyasyonel bulunması ve sonuç olarak terörün bir “konu” olarak sunulmaktan çok herhangi bir “olay” gibi değerlendirilmesidir. 23 farklı ifadenin haber kupürleri ile birlikte okuyucunun değerlendirilmesine sunulduğu anket bulguları, okuyucuların büyük çoğunlukla bu haberleri aşırı uçta bulmadıklarını da ortaya koymaktadır. Çözüm önerisi ise terör haberlerinin diğer haberlerden farklı nitelikler taşıdığı bir kez daha altı çizilerek daha “bilinçli ve sorumlu habercilik” anlayışı çerçevesinde ifade edilmiştir. Çünkü haberlerde eksik bırakıldığı düşünülen kimi noktalar mevcuttur. Bunlar da terör haberciliğinde dikkat edilmesi gereken unsurlar bağlamında literatürde olması gerektiğine işaret edilen noktalardır. Sonuçta ise “kim” ve “ne” sorularından çok “neden” ve “niçin” sorularının ön plana çıkarıldığı bilgi yoğun habercilik anlayışının özellikle gelecekte yazılacak terörizm haberlerinde daha olumlu sonuçlar doğuracağı ifade edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Medya, İŞİD, DAIŞ, Sosyal Sorumluluk, İçerik Analizi

THE NEWS ON ISIS TERROR AND READER EVALUATIONS

ABSTRACT

Under the lights of the social responsibility perspective, and using the mixed research paradigm this study examines the answers of how the news on terrorist attacks by ISID terrorist group in Fransa, Belgium and Turkey that recently aroused much echo in the world presented in Turkish dailies, and how these news presentations evaluated by the readers. In this context, a content analysis was conducted on the first page news of the top selling five daily newspapers in Turkey (Hürriyet, Posta, Sabah, Sözcü, Zaman), and an online volunteer survey via surveymonkey was conducted that 351 people participated. The findings of these two research evaluated together with the literature review on the rules of news writing on terrorism. The biggest troubles found in the news presentations are the highlighting the emotional aspects, sadness, anxiety, fear and panic elements, sensational presentations, and finally not presenting the terrorist attack as an “issue” but presenting it like any other “event”. The findings of the online survey about the 23 statements on each news presentations also show that most of the participants don’t evaluate the news presentations at extreme points. The solution is recommended by more “consciousness journalism”. Because there are several empty or missing points in the news and these points are important according to the literature of the news writing on terrorist attacks. Finally it is important to make it clear that knowledge-intensive journalism that is an approach needs more emphasis on the the answers of “why” and “what for” questions more than “what” and “how” questions will bring more positive outcomes for the future of journalism on terrorism issues.

Keywords: Terrorism, Media, ISID, Social Responsibility, Content Analysis

GİRİŞ

Son yıllarda Türkiye ve dünya genelinde terör eylemlerinde artış gözlemlenmektedir. Bu durum toplumun tamamını ve toplumu oluşturan bireyleri yoğun şekilde etkilemektedir. Gündelik yaşamın ilerleyişinde terör eylemleri sebebiyle

* Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basın ve Yayın Bölümü, ozany@anadolu.edu.tr

** Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basın ve Yayın Bölümü, eyuksel2@gmail.com

aksaklıklar olurken, sivil ve masum insanlar bu saldırılarda hayatlarını kaybetmektedir. Her yaş ve cinsiyetten sıradan insanlar, kim olduğuna bakılmaksızın sokakta yürürken, turistik bir yeri gezerken, işe ya da eve giderken terör eylemlerinin hedefi haline gelebilmektedir. Bu durum kimi zaman toplumsal bir paniğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Panik havasında medyanın da payına bir şeyler düştüğü söylenebilir. Çünkü günlük hayatlarına devam eden insanların herhangi bir yerde yaşanan saldırıyı hemen duyma ve olup bitenlere tanık olma şansı pek de yoktur. Oysa medya sayesinde insanlar, yalnızca o şehirde değil, tüm ülkede yaşayan hatta ülke dışında yaşayan tüm insanlar olayları olur olmaz öğrenebilmekte ve canlı bağlantılar ile kamera görüntüleri aracılığıyla olayın tanığı olabilmektedir. Medyanın gösterdikleri insanların gördükleri haline gelmekte ve insanlar olayı muhabirin kamerasından görmekte, onun sesinden duymaktadır. Son olaylarda da yaşanan bundan farksızdır. IŞİD terör örgütü tarafından düzenlenen saldırılar televizyon ekranlarında anında görüntülenmiş, televizyon izleyen herkes olayların neredeyse birinci derecede şahidi konumuna ulaşmıştır.

1. IŞİD ve Son Terör Olayları

Türkçe kaynaklarda İD, DAES, DAİŞ ya da IŞİD olarak belirtilen örgüt, kendisini “Irak ve Şam İslam Devleti” olarak tanımlamaktadır (<http://tr.farsnews.com>, 2016). Örgütün 2004 yılında “Irak El Kaidesi” olarak kurulduğu, sünni nüfusun yoğun olduğu bölgelerde halifeliği kurma hedefiyle 2014 yılında yaşanan güç mücadelesi çerçevesinde El Kaide ile bağlantısını kopartmıştır. Kanlı terör eylemleriyle Suriye’de ve dünyada adını duyuran örgütün lideri Ebu Bekir Bağdadi’dir. Örgüt, Rakka’yı merkez olarak belirlemiştir (www.radikal.com.tr, 2016).

Türkiye’yi müslümanların baskı altında yaşadığı, laik, demokratik ve batılı ülkelerle iş birliği içinde bir ülke olarak “düşman” ilan eden ve bu doğrultuda terör eylemleri gerçekleştiren IŞİD’in stratejik planlarından biri de Türkiye’deki rejimi yıkmaktır (www.aljazeera.com.tr, 2016). Özellikle 2013 yılından bu yana terör saldırıları ile örgütün Türkiye’deki eylemleri dikkati çeker hale gelmiştir. Reyhanlı (<https://tr.wikipedia.org>, 2013), Suruç (<https://tr.wikipedia.org>, 2015) ve Ankara Garı (www.ntv.com.tr, 2015) ülkenin en çok can kaybı yaşanan eylemlerinde toplam 182 kişi yaşamını yitirmiştir.

Örgütün dünya çapında ses getirmek üzere düzenlediği eylemler arasında daha sonra İstanbul, Paris ve Brüksel saldırıları da öne çıkmaktadır. Paris’in farklı bölgelerinde 13 Kasım 2015 tarihinde gerçekleştirilen eylemlerde 128 kişi hayatını kaybetmiş, 300’den fazla kişi yaralanmıştır (<https://tr.wikipedia.org>, 2016a). Örgütün 12 Ocak 2016’da İstanbul’da turistlerin yoğun olarak bulunduğu Sultan Ahmet Meydanı’nda düzenlediği saldırıda 11 kişi ölmüş, 16 kişi de yaralanmıştır (<https://tr.wikipedia.org>, 2016b). Belçika’nın başkenti Brüksel’deki havaalanında 22 Mart 2016 tarihinde gerçekleşen iki patlamada da 20 kişi yaşamını yitirmiştir (<https://tr.sputniknews.com>, 19-09-2016). Bu eylemlerin medyadaki sunum biçimi iletişim akademisyenleri arasında eleştiri ve tartışmaları gündeme getirmiş ve bu çalışma da bu noktadan itibaren hazırlanmaya başlanmıştır. Daha sonra ise 28 Haziran 2016’da örgütün 45 kişinin ölümüyle sonuçlanan İstanbul’da Atatürk Havaalanı saldırısı ve ardından 26 Ağustos 2016’da Gaziantep’in Şahinbey ilçesinde bir düğünde gerçekleştirilen 54 kişinin hayatını kaybettiği saldırı meydana gelmiştir (<https://tr.wikipedia.org>, 2016c).

2. Terör Haberciliği

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne (2016) göre, Fransızca kökenli “terör” sözcüğü “yıldırı” anlamına gelmektedir. “Terörist” ise “yıldırıcı” diye tanımlanmaktadır. Bu konudaki önemli çalışmalardan biri olarak “Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü”

İsimli kitapta Gökçe ve Demiray (2006:3), günümüzde teröristlerin medyanın işleyiş mantığını çok iyi kavradıklarını ve eylemlerini bu mantığın stratejilerine uygun olarak gerçekleştirdiklerini vurgulanmaktadır. Bu bağlamda özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan 11 Eylül (2001) terör saldırısı sonrasında terörist eylemlerin en ince detayına kadar, en geniş şekilde medyada yer bulması oldukça fazla eleştirilmeye başlanmıştır. Medya ve terör ilişkisinin yeniden sorgulanmasını beraberinde getiren bu tartışmalar, klasik ya da tepkisel habercilik anlayışının terör saldırıları karşısında olumsuz sonuçlar doğurabildiğini ve teröristlerin amaçlarına hizmet eder hale geldiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu kitapta özellikle 11 Eylül saldırısının ardından İstanbul'da 15 ve 20 Kasım 2003 tarihlerinde yaşanan terör saldırılarının medyadaki temsili değerlendirilmekte ve eleştirilmektedir.

Terörizm, bir grubun ya da devletin yasa dışı siyasal ya da stratejik amaçlarını gerçekleştirmek üzere bilinçli ve planlı bir şekilde şiddet tehdidinde bulunması ya da şiddet kullanarak çeşitli saldırılar düzenlemesi ve bu sayede halkı ve kurumları sindirme, yıldırma ve korkutma yoluyla gerçekleştirilen bir tür savaş doktrini olarak psikolojik savaşın bir unsurudur (Yüksel, 2006: 34-35).

Terörizmin amacı kısa vadede hedef alınan sistemi ya da iktidarı şiddet yoluyla yıpratmak, mevcut otoriteyi sarsmak, kamuoyunu yıldırma, iteate zorlamak, toplumun direnme gücünü kırmak, dikkatleri kendi üzerlerine çekmek, kendilerine yönelik olumsuz duyarlılıkları ortadan kaldırmak, kısmi güç ve otorite sağladıkları kitleler arasından kendilerine taraftar sağlamaktır. Nihayetinde ise mevcut yönetimi yıkararak yerine kendi ideolojileri doğrultusunda yeni bir yönetim tahsis etmektir (Yüksel, 2006:34-35). Teröristler için asıl önemli olan, ortaya konulan terör eyleminden ya da bu eylemde öldürülen kişi ya da kişilerden çok eylemin doğuracağı sonuçlardır (Gündüz, 1996). Eylemin yaratacağı yankının büyüklüğü çok daha önemlidir. Dolayısıyla fazlasıyla dikkatleri üzerlerine çekebildikleri “ses getirecek” eylemler, kamuoyunda korku ve dehşet ortamı yaratan eylemler daha “etkili” görülür. Bu bağlamda kullanılabilir en etkili “yankı” aracı kuşkusuz medyadır. Yüksel (2010: 252-253) terör ya da teröristlerin ne istediğini şu şekilde sıralamaktadır:

- Hedef aldığı rejimi ve siyasal iktidarı yıpratmak ister,
- Mevcut otoriteyi sarsmak,
- Kamuoyunu yıldırma,
- İç ve dış kamuoyunda sesini duyurmak,
- Toplumun direniş gücünü kırmak,
- Büyük bir korku iklimi yaratmak ve tasarlamak,
- Kendi davasına karşı olumsuz duyarlılıkları ortadan kaldırmak,
- Kitleleri iteate zorlamak,
- Kendilerine taraftar katılımı ve kitle desteği sağlamak,
- Halkın içinde yer almak ve genel olarak terör olaylarını “normal” olarak nitelenmek ve nitelendirilmesini sağlamak,
- Hükümetin, toplumun veya özel sosyal grupların politikalarını etkilemek istemek
- Kendisinin düşman ya da hedef olarak seçildiğinde ne tür zararlar verebileceğinin görülmesini istemek
- Kendilerince ifade ettikleri soruna dikkat çekmek,
- Medyada görünmek, sesini duyurmak, propagandasını yapmak istemek
- Eylemin kendisinden çok, sonrasında yaşanacak tartışmanın gündemde uzun süre kalmasını istemek

Her terör eyleminin şüphesiz bir “haber değeri” vardır ve gazetecinin sorumluluğu olup bitenleri kamuoyuna olduğu gibi duyurmaktır. Ancak bu noktada “bir kişiyi öldürerek milyonları korkutmayı amaçlayan” teröristlerin planlarının bir parçası da olmamak gerekir. Medya açısından işin kilit noktası işte burasıdır. Olaylara “ayna tutan” medya, teröristlere “çanak tutmamalıdır”. Margaret Teacher’ın söylemiyle “medya, terörün oksijenidir” sözü hatırlanırsa, terörün nefes almasına izin veren bir ortamın yaratılmaması da önemlidir (Yüksel, 2010: 263).

Ancak medya açısından işin bir başka boyutunu organizasyon yapısı ve kurumlar arası rekabet yapısı oluşturur. Muhabir haber değeri taşıyan “her türlü görüntüyü kaydet” ilkesiyle hareket etmektedir. “Haberi ilk veren olmak” rekabet açısından “başarı” anlamına gelmektedir. “Haberi en ayrıntılı şekilde vermek” bir başka “başarı” göstergesidir. “Tiraj ya da reyting baskısı” da haberin kamuoyunun dikkatini en fazla şekilde çekecek biçimde verilmesini gerekli kılar. Dolayısıyla rutin ya da refleks habercilik işleyişi bu noktada teröristlerin her türlü amacına hizmet etmeye uygundur (Hızır, 2001).

Terör olayları karşısında medyanın isteklerini maddeler halinde sıralayan Yüksel (2010: 255) şu noktalara işaret eder:

- Olay yerine ilk giden, olayı ilk görüntüleyen olmak ister.
- Olayı olabildiğince olduğu anda takip etmek ister.
- Aktardığı bilgilerin doğru ve geçerli olmasını ister.
- Mesleki deneyimlilerden ve uzmanlardan yararlanmak ister.
- Olabildiğince görsel unsurlar ister.
- Anlatacak konu ister.
- Açık, somut ve anlaşılması kolay bilgi ister.
- Kısıtlamalardan kurtulmak ister.
- Rahat ve özgür hareket olanağına sahip olarak toplumun bilgi edinme hakkını yerine getirmek ister.
- Çatışmanın çözümüne katkıda bulunan bir araç olarak algılanmayı ister.
- Daha genelde ise, gerçekleri en doğru şekilde, eksiksiz olarak, yansızlık ilkesiyle ve en hızlı biçimde kamuoyuna aktarmak ister.

Peki, otokontrol sisteminin devreye girmesi ya da olup bitenleri sorgulayıp “ne yapıyoruz?” sorusunun sorulup yanıtının doğru bir şekilde verilebilmesi, ani “canlı yayın” sürecinde geçen saniyeler içerisinde mümkün müdür? Belki de bu noktada tecrübeli, bilinçli ve sorumlu habercilik anlayışından söz etmek gereklidir. Ancak bu noktada da tartışmayı en başa çekmek mümkündür. Çünkü haberciler, siyaset adamları ve hukukçular arasında da terör haberlerinin nasıl verilmesi gerektiği konusunda tam bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir (Yüksel, 2006: 39). Hatta hangi olayların “terör eylemi” ve hangi grupların “terörist” olarak tanımlanabileceği konusu da uluslararası platformda bakıldığında sıkıntılıdır. Bir grup için kimileri “terörist” derken, diğerleri “milis” ya da “gerilla” gibi ifadeler kullanabilmektedir. Bunlar da tartışmanın siyasi ve ideolojik boyutlarına karşılık gelmektedir.

İşin bir başka boyutu da “teröre hizmet etmeme” düşüncesinden hareketle işi sansüre vardiye vardiye noktasında düğümlenir. Terör eylemlerinden sonra gerek yapılan otosansür uygulamaları ve gerekse “yayın yasakları” sansür tartışmalarını beraberinde getirir. Bu noktada terörist eylemler karşısında hükümetlerin ya da güvenlik güçlerinin medyadan ne beklediği sorusuna yanıt verilebilir. Bunları Yüksel (2010: 253) maddeler halinde şöyle sıralamaktadır:

- Terörist eylemlerin bir an önce medya gündeminden düşmesini ister.
- Gerilimin düşürülmesi için konunun işlenmesinde boşluklar olmasını, konunun

gündemdeki yerinin zayıflamasını ister.

- Medyanın, olayın takibi nedeniyle eylemin nedeni olan içeriği de gündeminde taşımamasını ister.
- Medya ile terörist eylemin arasında oluşan ağın bir an önce ayrılmasını ister.
- Medyanın eylemi gerçekleştirenleri suçlular ya da teröristler olarak tanımlamasını bekler. Tersine bir davranış, medyanın suçlanmasını beraberinde getirir.
- Devletin ve hükümetin imajının sarsılmaması ya da güçlendirilmesi için medyanın yayınlarında bu konuya özen göstermesini ister.
- Detaylı işlenen haberlerde verilen bilgilerin daha sonra gerçekleşecek diğer terörist eylemlere örnek olmamasına dikkat edilmesini ister.
- Medyanın aktaracağı bilgilerin yanıltıcı olmamasını ister.

Sonuç olarak medyanın herhangi bir kesimin “aygıtı” durumuna düşmeden, her türlü önyargıdan uzak kalarak, evrensel hukuk, anayasa ve yasalar zemininde, toplumsal sorumluluk anlayışı içerisinde hareket etmesi beklenebilir. Terör haberlerinde daha özenli olunması, kullanılan dil, seçilen sözcük, anlatım biçimi, hal ve tavırlara dikkat edilmesi istenebilir. Yapılan yayının toplumda uyandıracığı anlam, duygu ve tepkilerin öngörülmesi ve buna göre yayın anlayışının düzenlenmesi arzu edilebilir (Yüksel, 2006: 43-44).

Bütün bunlar genel olarak “nelerin yapılmaması” gerektiğine işaret etmektedir. Bir de “nelerin yapılması gerekir?” sorusuna yanıt vermek gereklidir ki, bu da yalnızca terör eylemleri sırasında değil, başka zamanlarda da toplumu terör ve terör eylemleri konusunda bilgilendirmeyi, teröristlerin amaç ve beklentilerini ortaya koymayı gerekli kılmaktadır.

Aslında sosyal sorumluluk kuramı da medyanın bu anlamdaki rolüne yer vermektedir. Kuramın temel önermelerinden biri basının topluma karşı belirli yükümlülükleri olduğunu kabul etmesini ve bunları yerine getirmesini önermektedir (McQuail, 1994: 128). Bu yükümlülük yerine getirilirken aranan şartlar ise “bilgi verme, gerçeğe, doğruya, nesnelliğe ve dengeye özen gösterme” “kanunlar ve yerleşmiş kurumlar çerçevesinde kendi kendini düzenleme”, “suça ve şiddete ya da kamu düzenini bozmaya yönelik yayınlardan kaçınma” ve hatta “kamu yararı söz konusu olduğunda müdahaleyi kabul etme” şeklinde sıralanmaktadır (McQuail, 1994: 128).

Peki, son zamanlarda Paris, Brüksel ve İstanbul’da yaşanan terör eylemleri medyada nasıl yer bulmuştur? Bu yayınlar kamuoyu tarafından nasıl değerlendirilmiştir? İşte bu iki sorudan hareketle bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

3. Yöntem

Nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem paradigmasının (Şimşek, 2015:184-185) esas alındığı bu çalışmada, şu iki genel soruya yanıt aranmıştır:

1. Terör haberleri gazetelerde nasıl sunulmuştur?
2. Okuyucular bu haberleri nasıl değerlendirmiştir?

İlk soruya yönelik çalışmanın ilk sınırlılığı; zaman, maliyet ve kontrol unsurları çerçevesinde, Türkiye’de yayımlanan en yüksek tiraja sahip beş gazetenin olayların ertesi gün yayımlanan ilk sayfa haberlerinin ele alınmasıdır. Bu gazeteler Zaman, Hürriyet, Posta, Sabah ve Sözcü’dür (<http://www.medyatava.com>, 2016). İçerik analizi yöntemiyle gazetelerin Paris için 15 Kasım 2015, Brüksel için 23 Mart 2016 ve İstanbul için 13 Ocak 2016 tarihli sayıları incelenmiştir. Bu örneklemin dayandığı ilk varsayım medya gruplarının tüm yayın organlarında benzer yayın politikalarının izlendiğidir. Dolayısıyla bir yayın grubunun gazete, televizyon, radyo ya da internet yayınının benzer yayın politikasına sahip olduğudur. İkinci varsayım ülkenin en çok satan gazetelerinin kamuoyu

tarafından en çok tercih edilen ve dolayısıyla en çok okunan ve dolayısıyla kamuoyunun en çok etkilendiği gazeteler olduğudur. Üçüncü varsayım ise gazetelerin ilk sayfalarının vitrin sayfası olduğu ve yayın politikalarının bu sayfada en net şekilde görülebileceğidir. Dördüncü varsayım ise olayların ilk gün gündemde en önemli şekilde yer bulacağı ve daha sonra önemini yitireceği, ilk günlük yayın anlayışının en etkili ve en net sunuma sahip olacağıdır. Beşinci varsayım ise bu gazete sayfalarının (kupürlerinin) daha sonra internet üzerinden gerçekleştirilecek olan kamuoyu anketindeki sunum için en uygun örneklem birimini oluşturmasıdır.

Nuendorf'un (2002: 1) ifadesiyle "İçerik analizi, insan etkileşimlerinin, gazete içeriklerinin, televizyon programlarının, roman ve filmlerdeki karakterlerin betimlenmesine, politik konuşmalarda ve haberlerde kullanılan kelimelerin incelenmesine ve daha birçok konuda kayıtlı metinlerin araştırılmasına yarayan, uygulama alanı oldukça geniş bir yöntemdir". Merten'in tanımına göre de "içerik analizi, sosyal gerçekliğin açık özelliklerinden, mesaj ve kaynağa yönelik belirgin olmayan noktalar hakkında çıkarımlar yaparak sosyal gerçekliğe ilişkin bilgiler edinmemizi sağlayan bir yöntemdir" (Akt. Gökçe, 2006: 18).

Çalışmanın ikinci sorusu internet üzerinden gerçekleştirilen anketle yanıtlanmıştır. Anket, sosyal medya ve elektronik posta yoluyla araştırmacıların arkadaşları ve onların arkadaşlarına ulaştırılmıştır. Bu yapıyla anket örnekleminin herhangi bir evrene genelleme niteliği taşımaktan çok gönüllü katılıma dayalı, betimleyici düzeyde bir karşılığı olduğunu belirtmek gereklidir. Ankette demografik sorularla birlikte incelenen her bir haber kupürü ayrı ayrı gösterilerek bunlara ilişkin "Tamamen katılıyorum" ile "hiç katılmıyorum" seçenekleri arasında beşli Likert ölçeğiyle değerlendirmeleri istenen 23 soru yöneltilmiştir.

4. İçerik Analizi Bulguları

Araştırma bulgularından ilki içerik analizi uygulamasının sonuçlarına dayanmaktadır. Bu bağlamda öncelikle şunu belirtmek gereklidir ki, gazeteler bazındaki çapraz tablolar herhangi bir önemli farklılığı ortaya koymamıştır. Bu durum gerek örneklemin küçüklüğünden ve gerekse olaya aynı hassasiyetle ve gazetecilik perspektifinden yaklaşmalarından da kaynaklanmış olabilir. Aşağıda alt başlıklar halinde ise üç olayın birbirleri arasındaki farklılıklarına işaret eden veri ve bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Haber Kaynakları ve Temaları

İncelenen üç farklı olaya ilişkin haber kaynaklarının genellikle devlet adamları olduğu Tablo 1'deki verilerden anlaşılmaktadır. Brüksel saldırısının ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı yardım açıklaması gündemde önemli bir yer bulmuştur.

Tablo 1: Haber Kaynakları

	İstanbul	Paris	Brüksel	Toplam	N:15, %
Erdoğan	3	1	4	8	53,3
Hollande	0	5	3	8	53,3
Tanklar	3	1	1	5	33,3
Davutoğlu	3	0	0	3	20
Diğer	5	1	1	7	46,6

Haber temaları Tablo 2'de sunulmuştur. Buna göre olayın bir terör saldırısı olduğunu tanımlayan ilk tema (terör saldırısı) olayı tanımladığı için için dikkate alınmazsa; ölü ve yaralı sayılarının Paris saldırısında daha ön planda olduğu (32 kişi ölmüştür), olay

yerine ilişkin anlatımların Brüksel’de öne çıktığı (Avrupa’nın kalbi), İstanbul saldırısında ise daha farklı konuların işlendiği söylenebilmektedir.

Tablo 2: Haber Temaları

	İstanbul	Paris	Brüksel	Toplam	N:15, %
Terör saldırısı	4	5	5	14	93,3
Ölü ve yaralı sayısı	1	3	2	6	40,0
Olay yerine ilişkin anlatım	1	1	3	5	33,3
Olayın oluş şekli	2	1	1	4	26,7
Terör eleştirisi, lanetleme	2	1	1	4	26,7
Saldırığı gerçekleştiren	0	2	1	3	20,0
Birlik ve beraberlik vurgusu	1	2	0	3	20,0
Diğer	4	0	2	6	40,0

4.2. Eylemler, Teröristler ve Mağdurlara Yönelik İfadeler

Üç saldırı haberinde de “intiha saldırısı” vurgusu dikkati çekmekte; Paris saldırısı için “korkunç”, İstanbul için de “barbarlık” sıfatı baskın bulunmaktadır.

Tablo 3: Eylemlere Yönelik İfadeler

	İstanbul	Paris	Brüksel	Toplam	N:15, %
İntihar saldırısı	5	3	4	12	80
Korkunç	1	4	1	6	40
Acı	1	1	2	4	26,6
Barbarlık	3	0	0	3	20
Diğer	1	2	1	4	26,6

İncelenen eylemlerin üçü de İŞİD tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak aynı örgüte Türkiye’deki farklı kaynaklar farklı bir isim de vermektedir. Hürriyet İŞİD derken, diğer gazeteler DAEŞ’i tercih etmişlerdir. Bu ikisini dışında “islami terör örgütü” tanımının da kullanıldığı görülmektedir. PKK bağlantısına yönelik iddialar da Brüksel saldırısında bir başka terörist grubun adını ortaya çıkarmıştır.

Tablo 4: Teröristlere Yönelik İfadeler

	İstanbul	Paris	Brüksel	Toplam	N:15, %
İŞİD	4	2	4	10	66,6
DAEŞ	3	2	2	7	46,6
İslami terör örgütü	2	2	1	5	33,3
PKK	0	0	3	3	20
Diğer	2	1	1	4	26,6

Saldırının mağdurları için en çok kullanılan ifade “ölüm” olmuştur. İstanbul saldırısında bu kişilerin “turist” olduğu vurgusu dikkati çekmektedir. Sivil vurgusu ise oldukça az düzeydedir.

Tablo 5: Mağdurlara Yönelik İfadeler

	İstanbul	Paris	Brüksel	Toplam	N:15, %
Ölenler	3	3	4	10	66,6
Turistler	5	3	2	10	66,6
Hayatını kaybedenler	2	1	3	6	40
Siviller	1	2	0	3	20

4.3. Fotoğraflar

Üç terör eylemi toplamında en fazla Hürriyet (15), en az ise Zaman (6) gazetesi fotoğraf yayımlamıştır. Bunu gazetelerin sayfa tasarımı politikasıyla (az fotoğraf çok yazı) ilişkilendirmek mümkünse de Zaman’da bu durum haberlerin daha az önemli bulunmasının önüne geçememiştir. “Yakınlık” unsuru nedeniyle İstanbul saldırısının fotoğraf sayısının çokluğu “doğal/normal” bulunmuştur.

Tablo 6: Fotoğraf Sayısı

	İstanbul	Paris	Brüksel	Toplam
Hürriyet	6	5	4	15
Sabah	5	5	3	13
Posta	3	3	5	11
Sözcü	4	2	5	11
Zaman	3	2	1	6
Toplam	21	17	18	

İstanbul ve Brüksel saldırılarında olay yeri temalı fotoğraflara rastlanılırken; Paris'te bu tür fotoğraf yoktur. İstanbul olayı için haber kaynaklarının fotoğrafları yoğun şekilde kullanılırken; Paris ve Brüksel olayı için haber kaynaklarının (çoğunlukla devlet adamları) fotoğrafları daha az kullanılmıştır. İstanbul'da polis, asker ve güvenlik güçlerinin fotoğrafları daha az yer bulmuştur. Bunun yerine sağlık personeli ve (ilgili devlet görevlilerinin) çalışmalarının fotoğraflarına İstanbul olayında rastlanırken; diğer iki olayda bu türden sadece bir fotoğraf bulunmaktadır. İstanbul'da ölenlerin fotoğraflarına (belki de bir ölçüde hassasiyet gösterilerek) yer verilmezken, diğer iki olayda bunlar kullanılmıştır.

Tablo 7: Fotoğraf Temaları

	İstanbul	Paris	Brüksel	Toplam
Haber kaynakları	12	3	2	17
Ölü, yaralı, mağdurlar	0	6	8	14
Olay yeri	4	0	4	8
Güvenlik güçleri	1	5	2	8
Sağlık personeli	3	1	1	5
Diğer	1	2	1	4

5.Anket Bulguları

Çalışmanın ikinci aşamasında kamuoyuna dönük anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Ankete 351 kişi tam yanıt vermiştir. Gönüllü katılımcıların % 51,6'sı kadın, % 48,4'ü erkektir. Ankete her yaş grubundan bireyin katıldığı anlaşılmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri anketin çevrimiçi anket olarak sosyal ağlar ve mail yoluyla yayılmış olması olarak gösterilebilir. Ancak özellikle ankete yanıt verenlerin daha fazla 30 ile 39 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir (f:112; %32,1). 25-29 yaş aralığındakilerin oranı %21,5; 40-49 yaş aralığındakilerin oranı %18,9; 50-73 yaş aralığındakilerin oranı %14,3; 17-24 yaş aralığındakilerin oranı %13,2'dir. Ankete katılanların üçte birden fazlası akademisyen (f:139, %39,6), beşte bire yakını öğrenci (f:69; %19,7), 57'si özel sektör çalışanı, 32'si diğer kamu kurumu çalışanı, 22'si öğretmen, 20'si medya mensubu, 12'si de diğer kategorisinde meslek sahibidir. Bu sayede büyük ölçüde akademisyen ve öğrencilerin ağırlıkta olduğu bir örneklem grubu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların yarısından fazlası lisans üstü diploma (f: 182; %52,1), üçte birden fazlası ön lisans ya da lisans (f:126, %36,1), diğerleri de lise mezunudur (f:41, %11,7). Bu da "eğitilmiş" denilebilecek bir örneklemin söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan ankete katılan iki kişi cinsiyet ve eğitim durumu, bir kişi de yaş sorularına yanıt vermemiştir.

Ankete katılanlara toplam 15 kupür ayrı ayrı gösterilerek bunları okumaları istenmiş ve daha sonra aynı sayfada 23 farklı ifade sunularak bunlara hangi düzeyde katıldıklarını beşli likert ölçeği ile değerlendirmeleri istenmiştir. "Tamamen katılıyorum" 2, "katılıyorum" 1, "kararsızım" sıfır, "katılmıyorum" -1 ve "hiç katılmıyorum" -2 puan üzerinden ağırlandırılarak yapılan hesaplama ile 15 kupürden elde edilen ortalama puanlar Grafik 1'de bir araya getirilmiştir. Buna göre değerlendirme ağırlıklarının genel olarak "katılıyorum" yönünde en fazla 0,9 puan ile "katılmıyorum" yönünde ise -0,6 puan ile

temsil edildiği ortaya çıkmıştır. Bu durum kupürlere verilen ağırlıklı yanıtların “kararsızım” seviyesine daha yakın seyrettiğini göstermektedir.

Şekil 1: İfadelere İlişkin Ortanca Değerler

Hangi ifadelerle katılanların daha fazla olduğuna bakıldığında haberlerin genel olarak üzüntü (ortalama ağırlık puanı 0,9), endişe (0,8), panik (0,6), korku (0,6), öfke (0,6) uyandırıcı ve sansasyonel (0,6) bulunduğu söylenebilmektedir. Katılımcıların hangi ifadelerle katılmadıklarına bakıldığında ise haberlerin güvenlik güçlerinin çalışmalarını zor durumda bırakmadığını (-0,6), teröristlerin propagandasının yapılmadığını (-0,5) ağırlıklı olarak düşündükleri söylenebilir.

Tablo 8: Kupür Bazında İfadelere Katılma Düzeyleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	Or.
Üzüntü uyandırıcı olduğunu düşünüyorum	1,1	0,9	0,7	0,8	0,7	0,8	0,8	1,1	0,6	1,1	1,1	1,1	0,7	0,8	0,7	0,9
Endişe uyandırıcı olduğunu düşünüyorum	0,9	1,1	1,0	0,7	0,8	-0,4	0,4	1,2	0,6	1,4	1,2	1,1	0,9	0,7	0,8	0,8
Sansasyonel bir sunum olduğunu düşünüyorum	0,7	0,9	0,8	0,1	0,5	-0,2	0,1	0,9	0,2	1,2	0,9	1,0	0,9	1,0	0,3	0,6
Panik uyandırıcı olduğunu düşünüyorum	0,6	1,0	0,7	0,5	0,6	-0,6	0,1	1,0	0,3	1,3	1,0	0,8	0,6	0,4	0,6	0,6
Korku uyandırıcı olduğunu düşünüyorum	0,5	0,9	0,6	0,4	0,6	-0,7	0,1	0,9	0,4	1,3	1,1	0,9	0,7	0,6	0,5	0,6
Öfke uyandırıcı olduğunu düşünüyorum	0,7	1,0	1,0	0,5	0,4	-0,5	0,0	1,1	0,3	1,0	0,7	0,7	0,5	0,5	0,3	0,6
Teröristlerin gücünü ve verebileceği zararları gösterdiğini düşünüyorum	0,3	0,3	0,1	0,3	0,1	-0,6	0,3	0,5	0,2	0,6	0,6	0,5	0,3	0,0	0,3	0,3
Tiraj ya da reyting kaybının öne çıktığını düşünüyorum	0,6	0,8	0,6	0,0	0,3	-0,8	-0,5	0,5	-0,2	0,7	0,4	0,6	0,5	0,4	-0,1	0,3
Kamuoyunun gerçek ve doğru bir şekilde bilgilendirildiğini düşünüyorum.	-0,2	-0,4	0,0	0,3	0,1	0,3	0,6	0,0	0,4	0,2	0,3	0,2	0,0	0,0	0,5	0,2
Aşırı şiddet ve felaket unsurları taşıdığını düşünüyorum	0,0	0,5	0,2	-0,1	0,1	-1,1	-0,5	0,6	-0,3	0,8	0,7	0,5	0,1	0,4	0,1	0,1
Eylemden çok eyleme yönelik tartışmaları gündeme getirdiğini düşünüyorum	0,1	0,5	0,8	0,5	0,0	-0,6	-0,4	0,2	-0,1	0,2	-0,1	-0,1	0,2	0,2	-0,1	0,1
İntikam duygusu uyandırdığını düşünüyorum	0,1	0,6	0,2	-0,2	0,0	-0,9	-0,5	0,6	0,0	0,5	0,2	0,2	0,1	0,0	-0,2	0,0
Eyleme insani boyutta yaklaşıldığını düşünüyorum	-0,3	-0,6	-0,3	-0,2	0,0	1,2	0,7	-0,1	0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	0,2	0,0
Gazetecilik mesleği açısından haberin sunumunu başarılı buluyorum	-0,4	-0,7	-0,1	0,0	-0,1	0,6	0,6	-0,1	0,3	-0,1	0,0	-0,1	-0,2	-0,1	0,3	0,0
Haber sunumu açısından başarılı buluyorum	-0,2	-0,8	-0,2	0,1	0,0	0,7	0,6	-0,1	0,4	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	0,3	0,0
Haber sunumunu etik açıdan sorunlu buluyorum	0,2	0,3	0,0	-0,2	-0,1	-0,8	-0,5	0,1	-0,3	-0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	-0,5	-0,1
Devlet ve hükümet politikalarını yönlendirmeye/etkilemeye yönelik olduğunu düşünüyorum	-0,3	-0,2	0,6	0,2	-0,6	-0,6	-0,4	0,3	-0,3	0,3	-0,4	-0,3	-0,1	-0,4	-0,4	-0,2
Devlet ve hükümetin imajını sarsıcı nitelikte olduğunu düşünüyorum	-0,5	-0,6	0,9	0,1	-0,6	-0,9	-0,7	0,2	-0,6	0,4	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3
Eylemi gerçekleştiren teröristlerin amacına hizmet edildiğini düşünüyorum	0,1	0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-1,2	-0,7	-0,2	-0,5	0,0	-0,1	-0,3	-0,3	-0,6	-0,4	-0,3
Anlatımların başka terör olaylarına da örnek olabileceğini düşünüyorum	0,1	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	-1,0	-0,7	-0,3	-0,5	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	-0,8	-0,3	-0,3
Toplumun direniş gücünü kırmaya yönelik olduğunu düşünüyorum	-0,2	-0,2	-0,3	-0,4	-0,3	-1,1	-0,8	-0,1	-0,5	0,2	-0,1	-0,3	-0,1	-0,5	-0,3	-0,3
Teröristlerin propagandasını yaptığını düşünüyorum	-0,3	-0,1	-0,5	-0,4	-0,4	-1,1	-0,9	-0,5	-0,6	-0,2	-0,3	-0,4	-0,3	-0,6	-0,4	-0,5
Güvenlik güçlerinin çalışmalarını zor durumda bıraktığını düşünüyorum	-0,6	-0,5	-0,3	-0,6	-0,6	-1,1	-0,9	-0,5	-0,7	-0,2	-0,7	-0,5	-0,7	-0,7	-0,6	-0,6
Ortalama	0,1	0,2	0,3	0,1	0,0	-0,5	-0,1	0,3	0,0	0,4	0,3	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1

Ancak kupürler bazında bakıldığında durumun farklılaşabildiği ortaya çıkmaktadır. Tablo 8'deki veriler göre ortalaması pozitif ya da negatif yönde de olsa kimi kupürlere ait ifadeler verilen yanıtların tam tersi yönde olabildiği görülmektedir. Bu bağlamda kupürleri daha yakından ele almak anlamlı olacaktır. Her bir kupürün tüm ifadelerden elde ettiği ortalama puanlara bakıldığında 10, 11, 8 ve 3 nolu kupürlerin pozitif yönde, 6 ve 7 nolu kupürlerin de negatif yönde ortalamaya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 2: 10'uncu Haber (Sözcü, 15 Kasım 2015)

	Ort. Puan
Üzüntü...	1,1
Endişe...	1,4
Sansasyonel...	1,2
Panik...	1,3
Korku...	1,3

10 nolu kupür Paris'te gerçekleşen terör eyleminden sonra Sözcü gazetesinin ilk sayfa haberidir. Bu kupür, ankete katılan okuyucularda daha çok endişe, panik, üzüntü ve korku uyandırmıştır. Ayrıca haberin sansasyonel bir sunumu olduğu düşünülmüştür. Bunun en önemli nedenleri kullanılan başlığın büyüklüğü ve fotoğrafların niteliği gösterilebilir.

Şekil 3: 8'inci Haber (Posta, 15 Kasım 2015)

	Ort. Puan
Üzüntü...	1,1
Endişe...	1,2
Sansasyonel...	0,9
Panik...	1,0
Korku...	0,9

Paris'te gerçekleşen terör eylemi sonrası Posta gazetesinin kullandığı bu ilk sayfa haberi de bireylerde endişe, üzüntü ve öfke uyandırmıştır. "Acılar Bitmiyor" şeklinde bir başlığın kullanılması anket katılımcılarını etkilerken, fotoğraflarda birbirlerine üzüntüyle sarılan insanların olması da endişe, üzüntü ve öfkeyi arttırmıştır.

Şekil 4: 11'inci Haber (Hürriyet, 23 Mart 2016)

	Ort. Puan
Üzüntü...	1,1
Endişe...	1,2
Sansasyonel...	0,9
Panik...	1,0
Korku...	1,1

Sonraki haber ise Brüksel saldırısı sonrası Hürriyet gazetesinin ilk sayfa haberidir. Bu haber de benzer olumsuz duygular uyandırmıştır. Kullanılan fotoğraf ve haber başlığın niteliğinin buna sebep olduğu söylenebilir.

Şekil 5: 3'üncü Haber (Hürriyet, 23 Mart 2016)

	Ort. Puan
Üzüntü...	0,7
Endişe...	1,0
Sansasyonel...	0,8
Panik...	0,7
Korku...	0,6

İstanbul saldırısına ilişkin kupürler arasında öne çıkan Sözcü gazetesinin ilk sayfa haberi (Şekil 5) de daha çok endişe, üzüntü ve panik duygularını uyandırmıştır. Sayfada fotoğraftan öte hükümete yönelik eleştirilerin öne çıkmış olması manidar bulunmuştur. Bu yapıyla söz konusu olumsuz duyguları uyandıran unsurun haber metni olduğunu söylenebilmektedir. Eylemden ve eylemin haberinden önce iktidara yönelik eleştirinin gelmesi okuyucuda bu tür duyguları uyandırmıştır.

Şekil 6: 6'ncı Haber (Zaman, 15 Kasım 2015)

	Ort. Puan
Eylemi gerçekleştiren teröristlerin amacına hizmet edildiğini...	-1,2
Aşırı şiddet ve felaket unsurları taşıdığını ...	-1,1
Teröristlerin propagandasını yaptığını ...	-1,1
Güvenlik güçlerinin çalışmalarını zor durumda bıraktığını ...	-1,1
Toplumun direniş gücünü kırmaya yönelik olduğunu ...	-1,1
Anlatımların başka terör olaylarına da örnek olabileceğini ...	-1,0

Negatif puanların ağırlık kazandığı haberlerden ilki olan Zaman'ın Paris saldırısından sonra hazırladığı ilk sayfa haberi (Şekil 5), haberden ziyade bir pankart niteliğindedir. Farklı dillerde “Terörü Lanetliyoruz” başlığının bulunduğu sayfada, fotoğraf olarak saldırıda ölen insanlar için yapılan anma töreninden görüntüler vardır. Barış işaretli pankartlar ve hüznü insanlar haberin belirleyici unsurlarıdır. Okuyucuların ifadelerine verdikleri yanıtlar en fazla katılmadıklarından (negatiften) başlayarak sıralandığında ilk sırada bu kupürün eylemi gerçekleştirenlerin amacına hizmet etmediği, aşırı şiddet ve felaket unsuru taşımadığı ve teröristlerin propagandasını yapmadığı görüşlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Şekil 7: 7'nci Haber (Hürriyet, 15 Kasım 2015)

	Ort. Puan
Güvenlik güçlerinin çalışmalarını zor durumda bıraktığını ...	-0,9
Teröristlerin propagandasını yaptığını ...	-0,9
Toplumun direniş gücünü kırmaya yönelik olduğunu ...	-0,8
Anlatımların başka terör olaylarına da örnek olabileceğini ...	-0,7
Eylemi gerçekleştiren teröristlerin amacına hizmet edildiğini ...	-0,7
Devlet ve hükümetin imajını sarsıcı nitelikte olduğunu ...	-0,7

Paris saldırısı sonrası Hürriyet'in ilk sayfa haberi (Şekil 7) de negatif ortalamaya sahip kupürdür. Bu kupür güvenlik güçlerinin çalışmalarını zor durumda bırakıcı ya da teröristlerin propagandasını yapıcı niteliklerde bulunmamıştır. Terör karşısındaki kararlı tutumun yansıtıldığı haber teröre karşı daha “olumlu” nitelikte bulunmuştur.

Ankette katılımcılara kendi fikirlerini açıklamaları için açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu çerçevede katılımcıların kendilerine ilk sorulan sorulardaki kupürlere daha fazla yorumda buldukları, sonrakilerde ise bu sayının giderek azaldığı anlaşılmıştır. Bu

da katılımcının “yorulmasına” bağlanmıştır. Ancak bir katılımcı “aynı yorum geçerli” derken, son kupürdeki yorum ise şu şekildedir:

“Haberlerin birine de 15’ine de vereceğim reaksiyon aynı... Gazete haberlerinin hiçbirinin gerçeği tam yansıtmadığını; kimisinin eksik, kimisinin yanlış, kimisinin tamamen yalan olduğunu düşünüyorum. Bu sebeple twitter üzerinden alternatif haber alma kaynaklarını kullanıyorum. Fakat buradaki örneklerde haberlerin sunulduğu tarzında bir rahatsızlık duymadım, acı-üzüntü-rahatsızlık verici olan terör olayları.”

Bu yorumlardan ve yorum sayısının giderek azalmasından hareketle çalışmada katılımcı değerlendirmeleri her bir kupürün altında ayrı ayrı olmak yerine burada ayrı bir biçimde değerlendirilmek istenmiştir. Ancak bunların “yorum yapmak isteyen duyarlı kişilerin” görüşleri olduğunun ve genellenmesinin doğru olmayacağının altını çizmek gereklidir. Tüm haberler için yapılmış 39 farklı yorum bulunmaktadır.

İstanbul saldırısını konu alan 1 numaralı kupüre 18 yorum yapılmıştır. 1 nolu yorumda fotoğraf seçiminin başarısız bulunduğu ifade edilerek özetle şöyle denilmektedir:

“... haberde neden-sonuç ilişkisine hiçbir şekilde yer verilmemiş. Bomba patladı, neden patladı, önlem alınmaz mıydı, bu sorularının sorulmaması tüm terör eylemlerinin, bombalamaların normalleştirilmesine, kanıksanmasına aracılık ediyor. Bu tür bir haberde daha çok soru sorulup içerik buna göre oluşturulmalı diye düşünüyorum. Evet, büyük bir acı ve tramva var. Toplum paniğe sevk edilmek istenmiyor, fakat yine de ince bir çizgiyle belirttiğim gibi politik yön de ele alınmalıydı.”

6 nolu yorumda “kabul edilmiş çaresizlik algısını onaylamaya yönelik buluyorum, terörün amacına hizmet etmekte” denilmektedir. Aynı haber için “fazlaca duygusal” yorumunda bulunan da vardır; “yavan, ruhsuz olmuş” diyen de. “Tiraja yönelik ve aşırı duygusal”, “sansasyonel, bilgi vermeden çok izlettirmeye yönelik hafif bir haber”, “basitleştirilmiş”, “manipülasyon”, “hükümeti destekleyici, mevcut düzeni korumaya yönelik” yorumları da yapılmıştır.

2 numaralı kupür için “daha gerçekçi” “etkili” yorumları yapılırken bir yorumda “devlete güven ortamının sarsılmaması için bu anlatım hiç olmamalı” denilmiştir. Bu da bir haberin okuyucusundan da kaynaklı şekilde çok farklı ya da zıt okumalara neden olabildiğini göstermektedir.

3 numaralı kupürün altında “çok yönlendirici”, “devletin işleyişine karşı veya eleştirel buluyorum” “devletin gücünü sarsıcı, vatandaşın güven ortamına tehlike oluşturucu bir anlatım”, “tarafsız gazetecilikten ziyade okuyucuyu kendi ideolojisine yönlendiren manüple eden bir haber anlayışı” yorumları yapılmıştır.

4 nolu kupürün altında “Haberler iyi aktarılmış ancak terör konusu yavan, yeteri kadar bilgi aktarılmamış...” denilmektedir. 5 nolu kupür için haberin magazinleştirildiği ve çok şeyin görmezden gelindiği yorumunda bulunulmuştur. 8 nolu kupürün altında “propaganda” , 9 nolu kupürün altında “İnsanlık her yerde aynıdır” yorumları dikkati çekmektedir. 14 nolu kupürde gazetelerin yayın politikası ve patronaj kavgaları eleştirilerek ilkeli bir yapıya sahip olmadıkları eleştirisi yapılmıştır.

7 nolu kupürün altında yazan şu yorum ise kamuoyu algısının zaman içinde değişebildiğini ortaya koymaktadır: “Olayın ardından haberi okuduğumda endişe, korku, üzüntü gibi duygularımı arttırmış, pekiştirmişti. Üzerinden zaman geçti ve şimdi yeniden okuduğumda daha sakin değerlendirdiğimi farkettim.” Bu da bir başka unsur gündeme getirmektedir. O da haberin okunduğu zamanın ve araştırmanın yapıldığı zaman ve ortamın değerlendirmeleri etkileyebildiğidir.

Sona ayırdığımız yorum ise “sosyal sorumluluk” anlayışına vurguda bulunarak şu benzetmeyi yapmaktadır:

“...Bir mahallede kuduz köpek vakası görüldüğünde medya olup bitenleri; yani olayın 5N1K’sını anlatır. Köpek nasıl geldi, kimi ısırды, ısırılanlar ne yaptı, köpek yakalandı mı, kuduz teşhisi konuldu mu, yetkililer ne açıklama yaptı gibi soruların yanıtlarını bu haberlerde görürüz. Ama bir şey daha görürüz; o da bu köpekle şu ya da bu şekilde ilişkisi olmuş kişilerin derhal sağlık kontrolünden geçmeleri gerektiği uyarılarını. Medyanın buradaki görevi halkı kuduzla karşı uyarmaktır. Aynı şey terör haberleri için de geçerlidir. Siz bunu kuduz vakasındaki gibi yalnızca köpeğin ısırдыğı kişilerin yaşadığı dehşetle olayı anlatırsanız durum farklı bir hal alır. Kuduz haberi bile bu şekilde verilmezken terör haberlerinde yalnızca dehşetin vurgulanması sorumlu yayıncılık anlayışı ile bağdaşmaz. Aslında burada ele alınan haberler, geçmişte örneklerini gördüğümüz çok daha kötü habercilik uygulamalarından daha iyi durumda. Ancak daha çok da iyi olduklarını söyleyemem.”

SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Karma araştırma paradigmasından hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada öncelikle terör haberlerinin nasıl sunulduğu içerik analiziyle, ardından da bu haberlerin nasıl alındığı anket uygulamasıyla değerlendirilmiştir. İçerik analizi bulgularına göre Türkiye, Fransa ve Belçika’da yaşanan terör eylemlerinin gazetelerdeki sunumu arasında büyük farklılıklar olmadığı söylenebilmektedir. Haberlerde genel olarak görgü tanıkları ya da olayın mağdurlarından çok terörün asıl ya da siyasi hedefi konumundaki siyasi liderlerin görüşlerine yer verilmiştir. Saldırıya ilişkin ayrıntılar haberlerin ana temasını oluşturmaktadır. Daha çok duygusal anlatım ve fotoğraflar dikkati çekmektedir. Ölen kişilerin “sivil” ya da “masum” olduğu vurgusu oldukça azdır; ancak yaralı ve mağdurların fotoğrafları daha ön plandadır. Fotoğraflarda güvenlik ve sağlık ekiplerinin görünmesi de not edilmelidir. Ayrıca gazetelerin farklı yayın politikaları, sahipleri ve ideolojik anlayışları olduğu bilirse de bu haberlerin sunumunda aynı gazetecilik pratiklerinden hareket etmiş olmaları da not edilmesi gereken bir noktadır. Bu ortak noktalar dışında haber bazında kimi farklılıklardan söz etmek mümkündür. Bunun için ise sözü haberlerin okuyucularına bırakmak yerinde olacaktır.

Genel olarak eğitimli, genç ve orta yaş ağırlıklı gönüllü katılımcılar 15 haberi okuyarak 23 farklı ifade çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda okuyucuların kesinlikle katıldıkları ya da hiç katılmadıkları ifadelere rastlanmamıştır. Genel olarak verilen yanıtların ağırlıklı ortalaması “kararsızım” görüşü düzeyindedir. Yine de bazı ifadelerin “katılıyorum” yönünde pozitif ya da bazı ifadelerin “katılmıyorum” yönünde negatif ortalama değere sahip oldukları belirlenmiştir. Bu bağlamda haberlerin ortalamının üstü bir seviyede endişe, üzüntü, panik, korku ve öfke uyandırdıkları, sansasyonel ve reyting kaygısı içinde bir sunuma sahip oldukları ifade edilmiştir. Ayrıca haberlerin genel olarak güvenlik güçlerinin çalışmalarına zarar vermediği, haberlerde teröristlerin propagandasının yapılmadığı, devletin imajının sarsılmadığı, başka terör saldırılarına zemin hazırlamadığı, teröristlerin amacına hizmet etmediği, halkı etkilemediği ve devlet politikalarına zarar vermediği görüşleri de kısmen öne çıkmıştır.

İfadelere katılımın daha yüksek oranda bulunduğu haberler bazında ise dramatik fotoğraflara sahip haberler ile hükümete yönelik eleştiri içeren bir ilk sayfanın daha fazla olumsuz duygularla tanımlandığı belirlenmiştir. Daha fazla “katılmıyorum” görüşünün öne çıktığı iki kupüre bakıldığında ise bunların da terörü lanetleyen, eleştiren bir yapıda olduğu söylenebilmektedir.

Peki bu yapıyla haberlerin başarısız bulunduğu söylenebilir mi? Ne “hayır”, ne de “evet”. Okuyucular genel olarak bu konuda daha çok “kararsız” ya da “nötr” bir noktadadır. Haberlerin altına duyarlı kişiler tarafından yazılan yorumlarda eleştirilerin dozu yüksektir. Ancak soruların sorular üzerinden yapılan değerlendirmelerde bu doza rastlanmamaktadır. Sanki bu haberler üzerinden bir başarı değerlendirmesinde bulunmak istememektedirler. Onun yerine haber içeriğinin kendilerinde bıraktığı izlenimleri ortaya

koymakta ve bunun yönünün de daha çok negatif duygular boyutunda olduğu anlaşılmaktadır.

Haberlerde eksik kalan noktalar nelerdir? Haberlerin neden terör haberciliği ve gazetecilik açısından başarılı bulunmadığı ayrıca sorgulanmayı gerektirir. Çünkü yıllardır terör haberleri konusunda tecrübe sahibi olan gazetelerin daha başarılı olmalarını beklemek daha doğrudur. Bunun yerine “olayın” dramatik sunumu tercih edilmiştir. Ayrıca haberlerin okuyucuda uyandırmış olduğu duygular ile teröristlerin amaçlarının da bir ölçüde biririyle örtüştüğü söylenebilir. Çünkü hem eylemler hem de haberler aynı olumsuz duyguların uyanmasına aracılık etmektedir. Bu anlamda da gazetelerden beklenen sorumlu yayıncılık anlayışı eleştirilebilir hale gelmektedir. Çünkü terör eylemi haberleri askeri operasyon, trafik kazası, sel ya da deprem haberlerinden farklıdır. Olaydan önce “terörü” farketmeyi gerekli kılar.

Çözüm nedir? Çözüm aslında yeni bir keşif ya da deyiş ortaya koymak değil; geçmişte söylenenleri hatırlamak şeklinde bulunabilir. Bu bağlamda sorumlu ve bilinçli bir biçimde bilgi yoğun haberciliğe önem verilmesinin altı bir kez daha çizilebilir. “Bilgi yoğun haber” Rigel (2002:153)’in ifadesiyle “tarih hafızası olan, verdiği bilgi kalıcı ve tam olan, boşlukları bilgi ile donatılmış, kişinin zekasına hitap eden, gerektiğinde günlük yaşamın sorunlarını çözebilmede ve düşünce üretmede kullanılabilen mesaj tasarımıdır”. Hemen “duygu yoğun haber” tanımına da dikkat çekerek aradaki farkın daha iyi anlaşılması sağlanabilir: “Tarih hafızasına gerek olmayan, verileri anlık duygulanımlara neden olan, kişinin uzun ve kısa vadeli olarak karşılaşılabileceği sorunları çözmekten uzak, sadece aşırı duygulanımla bulunan zaman dilimini ve mekanı bir süre için unutturan, düşünce üretmeye katkısı olmayan, tasarımılanmasında kolay anlaşılma, kolay tüketilme kaygısı taşıyan mesajdır” (Rigel, 2002: 153).

O halde “kim” ve “ne” soruları yerine “neden” ve “niçin” sorularının öne çıktığı bir habercilik daha olumlu sonuçları ortaya koyabilecektir. Kullanılan fotoğraf ve dramatik anlatım yapısının “sansasyonel” bulunduğu ve olumsuz duygular yarattığının gözden kaçırılmaması gereklidir. Aynı şekilde eylemlerin asıl hedefinin ne olduğunun farkına varılması, “güven” duygusunun göz ardı edilmemesi ve mantığın elden bırakılmaması daha başarılı gazetecilik sonuçlarını beraberinde getirecektir.

KAYNAKÇA

- GÖKÇE, O. (2006). **İçerik Çözümlemesi Kuramsal ve Pratik Bilgiler**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GÖKÇE, O. ve Demiray, U. (2006). “Medya Terör İlişkisi ya da İklimi Giriş”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, (Ed.: O. Gökçe ve U. Demiray), İkinci Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi.
- GÜNDÜZ, M. (1996). **Basın ve Terör**, İzmir: Saray Kitapevleri.
- HAZIR, H. (2001). **Siyasal Şiddet ve Terörizm**, Ankara: Nobel Yayınları.
- McQUAIL, D. (1994). **Kitle İletişim Kuramı**, (Çev.: A. H. Yüksel), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Kibele Sanat Merkezi.
- NEUENDORF, K. (2002). **The Content Analysis Guidebook**, Thousand Oaks: Sage.
- RİGEL, N. (2002). **Rüya Körleşmesi**, İstanbul: Der Yayınları.
- ŞİMŞEK, A. (2015). “İletişim Araştırmalarında Paradigma Değişimi”, **İletişim Araştırmalarında Yöntemler**, (Ed.: B. Yıldırım), Konya: Literatürk, ss.155-196.

YÜKSEL, E. (2006). “Gerçek Yaşam, Medyadaki Gerçek ve Terör Haberciliği”, **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, (Ed.: O. Gökçe ve U. Demiray). İkinci Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi.

YÜKSEL, E. (2010). **Medya ve Habercilik**, Konya: Çizgi Kitabevi.

İnternet Kaynakları

- <http://www.aljazeera.com.tr> (2016). IŞİD Türkiye’de neyi hedefliyor?;
http://www.aljazeera.com.tr/gorus/isid-turkiyede-neyi-hedefliyor_ Erişim tarihi: 19.09.2016.
- <http://tr.farsnews.com> (2016). DAİŞ, IŞİD nedir? DAEŞ lideri kimdir? DAEŞ’in açılımı ne? Fars Haber Ajansı, 30 Haziran 2016;
<http://tr.farsnews.com/world/news/13950410000430>, Erişim tarihi: 20.09.2016.
- www.medyatava.com (2015a). 16 Kasım 2015-22 Kasım 2015 haftası tiraj tablosu;
<http://www.medyatava.com/tiraj/2015-11-16> , Erişim tarihi: 12 Mart 2016.
- www.medyatava.com (2015b). 23 Mart 2015-29 Mart 2015 haftası tiraj tablosu;
http://www.medyatava.com/tiraj/2015-03-23_ Erişim tarihi: 12 Mart 2016.
- www.medyatava.com (2016). 11 Ocak 2016-17 Ocak 2016 haftası tiraj tablosu;
<http://www.medyatava.com/tiraj/2016-01-11> , Erişim tarihi: 12.03.2016.
- www.ntv.com.tr (2015). Ankara’da terör saldırısı: 97 ölü;
http://www.ntv.com.tr/turkiye/ankarada-terror-saldirisi-97-olu,G7aJ87ksF0Kd8ko_oYJuOw_ Erişim tarihi: 19.09.2016.
- <http://www.radikal.com.tr> (2016). IŞİD nedir?; <http://www.radikal.com.tr/dunya/isid-nedir-1217541/> (Erişim tarihi: 19.09.2016).
- <https://tr.sputniknews.com> (2016). Brüksel’deki saldırıları IŞİD üstlendi: 34 ölü;
<https://tr.sputniknews.com/haberler/20160322/1021648054/bruksel-belcika-havalimani-patlama-isid.html>, Erişim tarihi: 19.09.2016.
- Türk Dil Kurumu; <http://www.tdk.gov.tr>_Erişim tarihi: 20.09.2016.
- <https://tr.wikipedia.org> (2013). 2013 Reyhanlı bombalı saldırıları;
https://tr.wikipedia.org/wiki/2013_Reyhanlı_bombalı_saldırısı Erişim tarihi: 19.09.2016.
- <https://tr.wikipedia.org> (2015). 2015 Paris saldırıları;
https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Paris_saldırısı Erişim tarihi: 19.09.2016.
- <https://tr.wikipedia.org> (2016a). 2015 Suruç saldırısı;
https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Suruç_saldırısı Erişim tarihi: 19.09.2016.
- <https://tr.wikipedia.org> (2016b). 2016 Sultanahmet saldırısı;
https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_Sultanahmet_saldırısı Erişim tarihi: 20.09.2016.
- <https://tr.wikipedia.org> (2016c). Atatürk Havalimanı saldırısı;
https://tr.wikipedia.org/wiki/Atatürk_Havalimanı_saldırısı Erişim tarihi: 20.09.2016.